

Dört çeşit hastalıktan ikincisi olan “ucub” hakkında bilgi verir misiniz?

"İkinci Hastalık : 'Ucub'dur."

“Arkadaş! Yeise düşen adam, azabdan kurtulmak için, istinad edecek bir noktayı aramaya başlar. Bakar ki, bir miktar hasenat ve kemalâtı var, hemen o kemalâtına bel bağlar. Güvenerek der ki: 'Bu kemalât beni kurtarır, yeter.' diye bir derece rahat eder.”(1)

Ucub, yeisin zıddıdır. **Yeis**, Allah’ın rahmetinden ümit kesmek, **ucub** ise O’nun azabından kendini emin görmektir. Her ikisi de istikamet yolundan sapmadır, dalâlettir.

Ümitsizliğe düşen kişi azaptan kurtulmak için bir çare aramaya koyulur. Kendinde olan bazı üstün vasıfları, yahut yaptığı bazı güzel amelleri düşünür ve bunların kendini kurtaracağına güvenerek rahat etmeye çalışır. Halbuki, vicdanı çok iyi bilir ki, bu iyilikler ibadetlerin yerini tutamaz ve haramların cezasını da ortadan kaldıramaz. Bu iyiliklerin sevabı ayrı, o ihmallerin yahut isyanların cezası ise ayrı olarak mizana girecektir.

Âyet-i kerimede haber verildiği gibi, zerre kadar iyilik de kötülük de tartılacaktır. Tartının sadece iyilik kefesine bakıp kendini aldatmak, nefsin bir hilesi, şeytanın bir desisesidir. Böyle bir desiseye kapılan kişi noksanlarını ve günahlarını görmeyip, sadece bir kısım iyiliklerini nazara almakla, kendisi için tövbe kapısını ve noksanlarını telafi etme yolunu kapamış olur.

Bu noktada en fazla görülen iki tür aldanma üzerinde kısaca duralım:

Birincisi: Kişi, ibadet ve taat hususundaki noksanlıklarını görmezlikten gelerek, kendisine şöyle bir mazeret yolu icad eder: **"Ben her ne kadar ibadet etmiyor ve bazı haramları işliyorsam da benim kimseye bir zararım dokunmamıştır, bütün insanlara karşı hep iyilik düşünürüm."**

Bu sözler gerçek ise, o kişi için bir kemaldır, bir üstün özelliktir. Ve mizanda bunun da ayrı bir yeri olacaktır. Ancak, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu güzel vasfı onun diğer hatalarını affettirmez.

Kimseye zararı dokunmamak bir kemaldır. Kimse hakkında kötü düşünmemek

de bir kemaldır. Ama bunlar ne namaz borcunu örter, ne oruç borcunu. Ne zekât borcunu ortadan kaldırır, ne hac borcunu.

Mesela, okulda bütün arkadaşlarıyla iyi geçinen, kimseye kötülük etmeyen, aksine herkesin yardımına koşan bir öğrencinin, bu güzel özelliği takdir edilir, ama aynı öğrenci matematikten, yabancı dilden, fizikten boş kâğıt verdiği takdirde, bu güzel sıfatı onu sınıfta kalmaktan kurtarmaz. Çünkü, bu derslerin her biri için ayrı bir imtihan vardır ve her birine ait bilgisi ayrı tartılmaktadır. Birindeki noksanlığı diğeriyle gidermesi mümkün değildir.

Dinimizde güzel ahlâkın ayrı ve çok önemli bir yeri vardır. Ancak, Rabbinin emirlerine isyan eden bir kişinin kullarla iyi geçinmesi onun güzel ahlâklı olması için yeterli olmaz.

İkincisi: Kendi yaptığı amelin azlığına mazeret olarak daha az amel işleyenleri nazara vermektir; **“Ben beş vakit namaz kılmıyorum ama, falan kişi cuma bile kılmıyor.”** demek gibi. Buna da ticarî hayattan bir örnek verelim. Yüz milyon lira zarar etmiş bir iş adam, kendini teselli için şöyle dese: “Ben yüz milyon zarar ettim ama, falan arkadaşımız beş yüz milyon zarar etti.” Böyle bir mukayese o kişiyi zarardan kurtarabilir mi? Herkesin kârı ve zararı kendinedir. Üstat Hazretlerinin buyurduğu gibi, **“Başkasının kusuru, insanın kusuruna senet ve özür olamaz.”** Başkasının iflası bizi zengin etmez.

“Halbuki a'male güvenmek ucbedur. İnsanı dalalete atar. Çünkü insanın yaptığı kemalât ve iyiliklerde hakkı yoktur; mülkü değildir, onlara güvenemez.”(2)

İnsanın işlediği amellere güvenmesi, **“Ben bu amelleri işledikten sonra artık cehenneme gitmem.”** diyerek cennetini garanti görmesi dalalettir, yani İslam'a uymayan yanlış bir düşüncedir. Üstat Hazretleri, **“Dalâlet fikrîdir; zulümât kalbîdir; israf cesedîdir.”**(3) buyurmuşlardır. İstikametten sapan her fikir ya ifrat veya tefrittir, her ikisi de yanlıştır ve dalaletin tarifine girer.

İnsan yaptığı iyiliklere sahip çıkamaz.

“Sana bir güzellik isabet ederse bu Allah'tandır, bir kötülük isabet ederse o da nefsendendir.” (Nisa, 4/79)

âyet-i kerimesi bu gerçeği çok açık olarak ders vermektedir

İyilik ve güzelliğin Allah'tan olduğunu şöyle açıklayabiliriz:

İmandan sonra en büyük güzellik olan namazı örnek verelim. İnsan namaz kıldığı için kendini cennetlik göremez. Zira, onun namazdaki hissesi çok azdır. Evvela, namazı emreden Allah'tır. Namazın birinci şartı olan vakti getiren yine O'dur. Mesela, ikinci namazını kılacaksa öğleden ikindiye kadar geçen süre içinde dünyayı döndürüp bizi ikinci vaktine ulaştıran Allah'tır. Namazda okuduğumuz sureleri inzal eden de O olduğu gibi, namaz kıldığımız bedenimizi yaratan da O'dur.

Bizim namazdaki hissemiz, sadece bir niyet meselesidir. Yani, irademizi namaz kılmamaya değil de kılmaya yönlendirmemizdir. Biz sadece bedenimizle değil, ciğerlerimize çektiğimiz havadan, bizi aydınlatan güneşe, üzerinde durduğumuz yer küresine kadar nice mahlukların yardımıyla namazımızı eda ediyoruz. Bu haricî nimetlerin de hiçbirine nefsimiz sahip çıkamaz, hepsi Allah'ın birer ihsanıdır.

Kötülükler ise nefsimizdendir. Örneğimizde, kötülüğü **“namaz kılmamak”** olarak aldığımızda, kılmamanın faili kendi nefsimizdir.

Şuurlu bir ayna kabul edelim. Bu ayna parlak yüzünü güneşe çevirdiğinde güneş onda tecelli eder. Ancak, bu ayna “Güneşi ben getirip içime aldım. Bu ışıklar ve onlardaki bu renkler de benim kendi hünerimdir.” diyemez. Bütün bu güzellikler güneştedir. Ama o ayna güneşe sırtını çevirdiğinde karanlıkta kalır ve bunun faili kendisi olur.

O halde, bir insan bütün ibadetlerini hassasiyetle yerine getirse ve bütün haramlardan da sakınsa, yine cennetini garanti görmemeli, korku ve ümit arasında yaşamalıdır. Zira, iyiliklerde onun hakkı çok az olduğu gibi, akıbetinin ne olacağı da kesin değildir. Ömrünün bundan sonraki bölümünü de aynı istikamette geçireceği konusunda bir garantisi yoktur. Ağır bir imtihana tabi tutulup kaybedebilir. Şeytanın bir desisesine kapılıp yanlış yola sapabilir.

Şimdi şöyle bir düşünelim: Bütün ibadetlerini yerine getiren bir insanın ahiretini garanti görmesi dalalet olunca, nice emirleri terk eden, nice haramları işleyen bir kişinin, işlediği az bir amelle kurtulacağına inanması elbette dalalettir, istikametten uzak bir anlayıştır; nefsin ve şeytanın bir oyunudur.

“Hem insanın vücudu ve cesedi bile onun değildir. Çünkü kendisinin eser-i san'atı değildir. O vücudu yolda bulmuş, lakita olarak temellük de etmiş değildir. Kıymeti olmayan şeylerden olduğu için yere atılmış da insan almış değildir. Ancak o vücut hâvi olduğu garib san'at, acib nakışların şهادetiyle, bir Sâni'-i Hakîm'in dest-i kudretinden çıkmış kıymettar bir hane olup, insan o hanede emaneten oturur.”

“O vücudda yapılan binlerce tasarrufattan ancak bir tane insana aittir.”(4)

İnsan, Őu vücudunu ve cesedini kendisi yapmadığına, yolda da bulmadığına göre geriye tek yol kalıyor: **Emanet**. Bu vücut Allah'ın eseridir, bizde emanet olarak bulunmaktadır.

Mesela, gözümüzü düşünelim. Bu göz ne bizim eserimizdir, ne anne ve babamızın. Bu hilkat mucizesini yaratmak Allah'a mahsustur. Ancak, bir ömür boyu onun kullanılmasını bize bırakmıştır. Bu noktada bütün canlıların gözleri de bizimki gibi emanettir. Őu farkla ki, onlar imtihana tabi olmadıkları için bizim gibi cüzi iradeleri yoktur ve bu gözleri ancak Allah'ın emrettiği sahalarda kullanabilirler. İnsana ise, dünya imtihanının bir gereği olarak, bu emaneti yerinde kullanıp kullanmama yetkisi de verilmiştir.

Gözün görmesi için insana verilen tasarruf yetkisi sadece onu açıp kapamaktır. Gözün çalışması için gerekli bütün şartları Allah hazırlamıştır. Ruha görme sıfatını O taktığı gibi, gözlere görme özelliğini de O yerleştirmiş, beyin-göz ilişkisini O kurduğu gibi, görmek için gerekli ışığı da yine O yaratmıştır.

Üstat Hazretleri Altıncı Söz'de, **“Göz bir hessedir ki ruh bu alemi o pencere ile seyrederek.”** buyuruyor. Tıp Fakültelerinde gözü inceleyen özel bir bölüm vardır ve burada görevli bilim adamları gözdeki **“garib san'at, acib nakışlar”**ı incelemektedirler.

Gözde olduğu gibi, kalp, mide, karaciğer, akciğer, böbrek, pankreas, safra kesesi gibi bütün iç organlarda da çok garip ve hayret verici sanatlar sergilenmekte ve bunların tümünün birlikte çalışmaları ve yardımlaşmaları sonucu insan hayatı devam etmektedir. Bu varlıkları yaratan ve bedenimizde çalıştıran bir **“Sâni'-i Hakîm”** vardır. Hem bu hane, hem de onun içindeki mucize eserler O'nun **“dest-i kudretinden”** çıkmışlardır.

“Ve keza esbab içerisinde en eşref, en kuvvetli bir ihtiyar sahibi insan iken, ef'al-i ihtiyariye namıyla kendisine mal zannettiği ef'alin ekl, şürb gibi en âdi bir fiilin husulünde, yüz cüz'ünden ancak bir cüz'ü insana aittir.”(5)

Yeme-içme fiilinde insanın hissesi ancak yüzde bir kadardır. Damaklarımızdan dişlerin çıkmasında, kesici dişlerin önde öğütücülerin arkada yer almasında, dilimizin bu işe yaptığı yardımda, tükürük bezlerimizin muntazam çalışmasında, alt damağın hareketli üst damağın sabit olmasında bizim hiçbir hissemiz yok. Bunların sadece birisi dahi olmasa yeme işlemi gerçekleşemiyor. En kolay iş olan yeme-içmede hissesi bu kadar az olan insanın, yaptığı ibadetlere, hayır ve hasenata sahip

çıkmasının ne kadar akıldan uzak olduğu bu örnekle ortaya konuluyor.

“Ve keza insanın elindeki ihtiyar pek dardır. Havassının en geniş hayal olduğu halde, o hayal akıl ve aklın semerelerini ihata edemez. Bunları, bu kadar büyük iken, nasıl daire-i ihtiyarına idhal edip, onlarla iftihar ediyorsun?”(6)

İnsanın aczinin bir başka ciheti de bu cümlelerle sergileniyor. Tâ ki haddini bilsin ve amellerine sahip çıkıp da cennetini garanti görmesin.

İnsan hayali bir anda yıldızlara gidebiliyor, isterse okyanuslara uzanabiliyor. Ama, hemen yanı başında sayılan akla ulaşamıyor. Akıl nasıl bir şeydir? Nasıl çalışır? Elde ettiği bilgileri hafızaya nasıl gönderir? Bu işler hayalin ulaşamayacağı kadar büyüktür, geniştir ve derindir. Öyle ise biz, aklımızın çalışmasını kendimize mal edemeyiz ve onunla elde ettiğimiz güzelliklere de hakiki sahip çıkamayız. O tezgâh da Allah'ındır, ondan çıkan güzel mahsuller de. Bizim elimizde olan, sadece onu doğru yahut yanlış çalıştırmaya yönelmek, o büyük sermayeyi iyi yahut kötü kullanmaktır.

“Ve keza şuurî olmaksızın, senin lehine ve aleyhine çok fiiller cereyan etmektedir. O fiiller şuurî oldukları halde, şuurun taalluk etmediğinden sabit olur ki, o fiillerin fâili bir Sâni'-i Zîşuur'dur.”(7)

Söz konusu fiilleri iki grupta düşünmemiz gerekiyor. Birisi iç âlemimizde, diğeri ise dışımızda cereyan eden işler. Aldığımız bir gıdanın kan olması da bizim ilim ve kudretimizle gerçekleşmiyor, toprağın, suyun havanın sebze olması da.

Ateşli bir hastalık sebebiyle bedenimizden terlerin akması da bizim irademizle olmuyor, aşırı yağış sonunda sellerin akması da. Bu işlerin bir ilim ve kudrete dayandığı halde, bizim şuurumuz ve irademiz dışında meydana gelmeleri gösteriyor ki, o işleri yapan ilim ve kudret sahibi bir **Sâni'-i Zîşuur** vardır.

“Ne sen fâilsin ve ne senin esbabın... Binaenaleyh mâlikiyet davasından vazgeç.”

Başımızdaki saçları biz yapmadığımız gibi, ağacın başındaki meyveleri de ağaç yapmış değil. Ne biz failiz (o işlerin yapıcısıyız), ne de o ağaç. O halde, ne saçlar

bizim kendi malımız, ne de meyveler o ağacın. Üstad'ın güzel ifadesiyle **“Bizden başkası bizde tasarruf ediyor.”**

Aynı şey bütün sebepler âlemi için de söz konusu. Toprak ve sudan başkası onlarda tasarruf ediyor ve onlardan çeşitli çiçekler, sebzeler çıkarıyor. Denizden başkası onda tasarruf ediyor ve birbirinden farklı nice balıklar yaratıyor. Örnekleri artırabiliriz.

“Kendini mehasin ve kemalâta masdar olduğunu zannetme.”

Masdar “bir şeyin sudur ettiği, çıktığı yer; kaynak” demektir. Mazhar ise “bir şeyin görüldüğü mekândır.”

Bir yerden su fışkırdığını görsek, bu suyu o toprağın yaptığını söyleyebilir miyiz? Elbette hayır. Su topraktan çıkmaktadır, ama suyu yapan toprak değildir.

Bütün sebepler o toprak gibidir, onlardan çıkan neticeler ise o suyu andırır. Sebepler masdar değil, mazhardırlar. Allah'ın nimetleri, ikramları, harika sanatları onlarda görünmektedirler, ama bunları onlar yapmış değillerdir.

Güneşin bir aynaya ışık vermesi halinde de durum aynıdır. Ayna masdar değildir, yani ışık o cam parçasından çıkmamaktadır. O sadece bir mazhardır, güneşin ışığı onda zahir olmakta, görünmektir.

Bizden bir iyilik sudur ettiğinde kendimizi suyun çıktığı toprak, yahut ışığın aksettiği ayna gibi görmeliyiz. **“Toprak suyu yapmadığı gibi ben de bu iyiliğin gerçek faili değilim. Veya ışık aynanın malı olmadığı gibi, bu kemalat da benim değil.”** demeliyiz. Ancak, o iyiliğe mazhar olduğumuz için de Rabbimize şükretmeliyiz.

“Ve kat'iyen bil ki, senden sana yalnız noksan ve kusur vardır. Çünkü sû'-i ihtiyarınla, sana verilen kemalâtı bile tağyir ediyorsun. Senin hanen hükmünde bulunan cesedin bile emanettir. Mehasinin hep mevhubedir; seyyiatın meksûbedir.”(8)

İnsanın mahiyetinin acz, fakr ve noksanlıktan yoğrulduğu birçok Risalelerde önemle vurgulanmıştır. Bu konu üzerinde önceki sorularda yeterince durulmuştu.

İnsanın kendisine verilen kemalatı tağyir etmesi, şu âyet-i kerimeyi hatırlatıyor:

